

· OUD HERLAAR: HET KASTEEL, DE LEENHOF, DE HEREN EN DE HEERLIJKHEID

III. HEREN EN VROUWEN VAN HERLAAR

Speuren naar de namen van diegenen die in de loop der eeuwen Heren of Vrouwen van Herlaar geweest zijn, is een boeiende maar tijdrovende bezigheid. Dat het moeilijk is of was dat te achterhalen, blijkt wel wanneer men de voorlopige lijsten van Heren van Herlaar, die door Kocke en Jongmans gepubliceerd zijn (zie de literatuur) vergelijkt met de lijst die Van Sasse van Ysselst opgeeft bij de tekeningen van Herlaar van H. Spilman. Wanneer men daar ook nog naast legt wat Schutjes in deel V mededeelt over de Heerlijkheid van Sint-Michiels Gestel en Herlaar, krijgt men een dermate ingewikkeld kluwen van Heren en Vrouwen, dat men zou gaan wanhopen nog ooit de waarheid daaruit te ontwarren.

Toch is er een uitweg uit de moeilijkheden en die uitweg is eigenlijk nogal eenvoudig, als men eenmaal weet dat die weg bestaat.

Uit het schepenprotocol van Gestel (R. 43) blijkt met zekerheid dat in 1563 Frans van Rijswijk schout is van Sint-Michiels Gestel en tevens rentmeester voor Henrick van Merode, Heer tot Merode, Petershem, Duffel etc. etc., en van de landen van Westerloo, Geel en Herlaar. Wanneer men vandaag de dag een bezoek brengt aan het plaatsje Westerloo in België, vindt men daar twee trotse kasteelen, ook nu nog eigendom van de familie de Merode. Zelfs is er dicht bij de markt een standbeeld van een Henrick de Merode, alleen is dat niet de Henrick die in 1563 Heer was van Herlaar.

Dat trotse kasteel dat zo onafgebroken familiebezit is geweest, roept het vermoeden op dat de familie die het kasteel bewaarde, misschien even zorgvuldig de eigendomsbewijzen, de boekhouding en andere vergeelde papieren in zijn kasten of kluizen heeft opgeborgen.

Natuurlijk is geen enkele eigenaar verplicht zijn eigendomsbewijzen en papieren aan een ander te tonen, ook niet als die papieren intussen vier eeuwen oud en zelfs ouder zijn. Maar gelukkig heeft de familie de Merode-Westerloo haar oud archief aan het Algemeen Rijksarchief te Brussel in bruikleen afgestaan. Daar kan men die stukken inzien. En onder die stukken bevinden zich een viertal dikke pakken papier waarop als aanduiding van de inhoud vermeld staat: „Herlaar”. Voor ongeveer drievierde zijn die pakken gevuld met de jaarrekeningen van de rentmeesters van de Heren van Herlaar en Gestel. Het zijn de financiële verslagen over het beheer van een oude heerlijkheid. Behoudens af en toe een hiaat van enige jaren, lopen die rekeningen van 1417 door tot 1600. Dat betekent dus: circa twee eeuwen nauwkeurig verslag over een bezitting die ten nauwste met Sint-Michiels Gestel verbonden was, omdat de Heren van Herlaar de rechtsmacht over het dorp bezaten. Een rechtsmacht die samen met de andere goederen van de heerlijkheid, waaronder het slot Oud Herlaar en het Sint-Maartensland, te leen hing van de Bisschop en het kapittel van de kerk van Sint-Lamberts in Luik.

De rij der Heren en Vrouwen van Herlaar, laat zich daarom het best vervolgen

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Quia labente seculo labitur memoria mortalium et ceteri in memoria perire possunt. Igitur oblationem iustitiamque etiam litteris. Ego Theodoricus dominus de herlar. Notum facio tam presentibus quam futuris quod aduocatam meam tam in curia quam in villa in Berlicheim. et quod ibi possidebam. tam in censibus numeris quam in annis seruicij et quod emuluerunt in eadem villa habere uisum. et propterea uenditione uendidi. Ad hec Henrico et conuentui beate marie in Berna. pugnati octo libris Louanenium. et cepis ministerialibus meis. Et bona fide etiam promisi quod et ego et omnes legitimi successores mei tam de iure quam de facto. bona ista inuicibiliter obseruabimus. die et ecclesie et conuentui prefato. Et ut altitudinibus iohannem obtinuit. presentem paginam impressione sigilli mei iohannem et relictis qui huius facti interfuerunt. Almagram. quod hactenus uita. Godefridus frater de herlar. Gerardus de etcha Arnoldus de. Henricus de in bulcho et scabini. siluice Gerardus rudy. Giselbar de kaldebyre. Arnoldus de buchouen. Gerardus tympel hunc tympel. Iohannes de beke. Theodericus ipositus. et alij quibus plures. Acta autem sunt hec Anno domini. m. ccc. xliij. in bulchoducas. viii. kl. iulij.

Oorkonde inhoudende de verkoop door Dirck Heer van Herlaer aan de abdij van Berne van de voogdij in de hof en het dorp van Berlicum met het provenu (1243).

aan de hand van deze rentmeestersrekeningen. Daaruit zal soms ook blijken dat méér leden van eenzelfde familie (en soms ook geldschietters) rechten in de heerlijkheid hadden.

De oudst-bewaarde rekening is die van Wouter de Gruyter. Deze rentmeester brengt zijn rekening uit voor de Edele Vrouwe Marie van Randerode, Vrouwe van de landen van Duffel en Herlaar. Aan de hand van de uitgaven die Wouter moet doen, kunnen we concluderen dat de Vrouwe het kasteel Oud Herlaar bewoont. Immers, hij betaalt Liesbeth, „mijnre Vrouwen maeght tot Herlair” voor haar loon en eveneens Lanke de kok en Willeke de knecht, en doet nog andere uitgaven voor de huishouding.

In de rekening van 1422, die volgt, opgesteld door Jan Monix, vinden we die situatie gewijzigd. Jan Monix (uit de namen van de rentmeesters valt af te leiden dat het Bossche poortersfamilies waren, die het ambt van rentmeester bekleedden) schrijft zijn rekening voor Jonker Jan van Huerne, heer tot Perweys, tot Duffel, tot Waelhem, Geel, Herlaer en Ockeghem. Jan Monix blijkt zelf het kasteel te bewonen. Hij schrijft namelijk in zijn rekening dat hij twee koeien verkocht heeft, die nog van de Vrouwe waren en die hij op Herlaar vond staan toen hij daar „metter woen” kwam.

De relatie tussen Vrouwe Marie van Randerode en Jonker Jan van Hoerne is niet zonder meer duidelijk. Om aan te tonen hoe zij familie waren, moeten we een stapje terug doen in de geschiedenis. Marie van Randerode was de weduwe van Willem van Hoerne, Heer van Duffel, Geel en Herlaar, overleden

in 1399, in welk jaar zijn dochter Maria van Hoerne, nog minderjarig, verhef doet van de Heerlijkheid van Herlaar, met Heer Arnt van Liedekercke, ridder, als haar momber. In 1424, na het overlijden van haar moeder Marie van Randerode, doet zij nogmaals verhef. Zij is dan Vrouwe van Duffel, als opvolgster van haar ouders; gravin van Maerre, door haar huwelijk met de Graaf van Marr; maar als Vrouwe van Herlaar treedt zij op samen met haar neef Jonker Jan van Hoerne, de zoon van haar oom Henrick van Hoerne, de broer van haar vader. Deze Jonker Jan treedt op als momber voor Maria van Hoerne, en om die reden wordt de rekening van Jan Monix aan hem gericht. De broers Willem en Henrick van Hoerne waren de zoons van Dirck van Hoerne en Catharina Berthout, enige dochter van Heer Henrick van Duffel, zodat Dirck na het overlijden van zijn schoonvader niet alleen Heer was van Perweys en Herlaar, maar tevens van Duffel en Geel.

Na het overlijden van Vrouwe Marie van Randerode als vrouwe van Herlaar, heeft de koster van Gestel dertig dagen lang driemaal daags de klok geluid, waarvoor Jan Monix hem per dag een Philips-schild heeft uitbetaald. Haar dochter Marie van Hoerne, vrouwe van Duffel, gravin van Marre, is in 1433 kinderloos overleden. Vandaar dat rentmeester Jan Loenman in 1439 de jaarrekening van Herlaar overlegt op het slot te Oosterloo voor Johan van Hoerne, Heer van de landen van Perweys, Duffel, Waelhem, Geel en Herlaer. Henrick diens zoon, eveneens Heer van de landen van Perweys, Duffel, Waelhem, Geel en Herlaer, volgt op bij overlijden van zijn vader in 1449. Noch uit zijn eerste huwelijk met Liesbeth van Diest, noch uit zijn tweede huwelijk met Antonet van Gaver had deze Heer van Herlaar kinderen. Misschien om die reden, misschien ook om financiële redenen, sloot Henrick een accoord met zijn zuster Liesbeth van Hoerne, „oudste dochter van Perweys”, die gehuwd was met Jan van Rotselaar. Dat accoord dateert van 29 maart 1469. Liesbeth van Hoerne was toen reeds weduwe van Jan van Rotselaar. Bij dit accoord krijgt zij van haar broer de volmacht om te beschikken over de ambten in het land van Herlaar. Zij mag de „officieren” (dat woord omvatte toen alle overheidsdienaren) „vrij op- en afzetten”.

Bij haar huwelijk met van Rotselaar in 1440 had Liesbeth een bruidschat meegekregen van 400 Rijnse guldens, jaarlijks te betalen uit de heerlijkheid van Herlaer. Samen met haar man heeft zij deze rente in leen verheven bij de Leenhof in Luik. Dat in leen verheffen van zo'n „hypotheek” kwam vaker voor: misschien was het een extra garantie om de vordering te kunnen incasseren. Het is verleidelijk hieruit af te leiden dat de uitgaven die Henrick deed de inkomsten uit de heerlijkheid te boven gingen. Als de rentmeester Aert van Campen in 1464 van Heer Henrick de vergunning weet los te krijgen om zijn huis aan de Dommel met een gracht te mogen omringen, wordt ook de inwilliging van dat verzoek misschien vergemakkelijkt door de hoge debetstanden op 's-Heren rekening-courant met de rentmeester. (Collectie Aanwinsten 1892 R.A. 's-Bosch). Aert van Campen ook is het, die tot 1477 toe de rekeningen uitbrengt voor de Vrouwe van Rotselaar, Vrouwe Liesbeth van Hoerne, oudste dochter van Perweys.

Stond de heerlijkheid in 1479 desondanks voor een bankroet? En was dat de

reden waarom op 15 februari 1479 Heer Henrick van Hoerne, heer van Perweys en van Geldenaken, de heerlijkheid opdroeg aan Herman Koenen, poorter van Den Bosch? Of fungeerde Herman Koenen slechts als tussenpersoon bij de overdracht van Henricks aandeel in de heerlijkheid aan Heer Jan van Merode, Petershem en Leefdael, de echtgenoot van Aleit van Hoerne, een jongere zuster van Henrick en van Liesbeth, de bovenvermelde Vrouwe van Rotschelaer?

In ieder geval schrijft Aert van Campen de volgende jaarrekening, die van 1482-83, voor Heer Jan, Heer tot Merode, tot Petershem, tot Oerschot ende tot Herlair, en tevens voor de Edele Vrouwe van Rotschelaer, Vrouwe Liesbeth van Hoerne, oudste dochter tot Perweys ende Vrouw van Herlair. Als Heer Jan in 1485 overleden is, luidt de aanhef van de jaarrekening: „aan de Vrouwe van Rotschelaer, Vrou Liesbeth van Hoerne, oudste dochter tot Parweijs ende Vrou tot Herlaer, ende der Edeler Vrouwe van Merode, Vrou Aleyt van Hoerne, dochter tot Parwijs, Vrou tot Petershem ende tot Herlaer.” Ook in 1490 wordt Liesbeth nog genoemd, terwijl Vrouwe Aleyt wordt opgevolgd door haar derde zoon Richard van Merode, Heer tot Herlair etc. In 1493 wordt Liesbeth op haar beurt opgevolgd door haar zoon Jan, heer van Rotselaer, Heer tot Perwys en tot Herlaer, samen met Heer Rijkalt van Merode, Heer tot Diepenbeek en tot Herlaer.

Kennelijk was Heer Jan van Rotselaer geen lang leven, althans geen lange tijd als Heer van Herlaer beschoren, want in 1497 luidt de aanhef van de rekening van de rentmeester alweer anders. Dan wordt door Ywein van Dommelen verslag gedaan ten behoeve van Heer Rijkalt van Merode, en tevens voor Vrouwe Clemencia van Boechout, Vrouwe tot Perweys ende tot Herlaer, de weduwe van Jan (junior) van Rotselaer.

Bij het overlijden van Richard van Merode in 1523 moet de Heerlijkheid weer in één hand gekomen zijn, al brengt Daniel van der Meyden, die dan het rentmeesterschap waarneemt, trouw op zijn jaarrekening één-negende aandeel in de Heerlijkheid in mindering van het resultaat; welke één-negende toekomt aan de „Jonker van Houffalies”.

Behoudens een verschil in de betiteling, wanneer Jonker Henrick van Merode in 1430 ridder is geworden, (en derhalve voortaan met „Heer” wordt aangesproken) blijft alles bij hetzelfde tot in 1564 Heer Henrick wordt opgevolgd door Heer Johan van Merode.

Onder het „bewind” van Jan van Merode, vallen de troebelen van de Tachtigjarige Oorlog, die onder andere in 1580 de confiscatie van de Heerlijkheid meebrengen, de bezetting van de kastelen met krijgslieden, de inundatie van de velden en „alle ellenden van de oorlog” over het dorp Sint-Michiels Gestel. Jan van Merode had een enige dochter die reeds vóór haar vader was overleden. Hij werd daarom in de heerlijkheid van Herlaer eerst opgevolgd door zijn kleindochter Mencia van Withem, die gehuwd was met graaf Herman van den Berg, en hun dochter Maria Elisabeth. Het huwelijk van deze Maria Elisabeth was kinderloos, met het gevolg dat een andere Maria Elisabeth, de dochter van Henrick van den Berg, en van Margriet van Withem, die gehuwd was met de graaf van Hohenzollern, Vrouwe van Herlaer werd en tevens markiezijn van

Bergen-op-Zoom. (Butkens deel I, pag. 659).

Sindsdien heeft de heerlijkheid van Herlaar toebehoord aan de Markiezen van Bergen-op-Zoom, wier namen voldoende bekend zijn uit het huisarchief aldaar.

De naam „van Herlaar” komt reeds vroeg voor in bewaard gebleven charters. Ook noemt Butkens in zijn lijst van Bossche schepenen (deel II, pag. 543) in 1213 en 1214 een Paul van Herlaar als schepenen van Den Bosch. Uit de Bossche schepenenprotocollen blijkt verder dat er reeds vroeg een ruim aantal Bossche poorters is van allerlei slag, die de naam „Van Herlaar” dragen. Daarbij moeten we wel bedenken dat de naam een veldnaam is, die op verschillende plaatsen voorkomt, die te Sint-Michiels Gestel de naam gegeven heeft aan twee en te Herenthout in België aan één kasteel, zodat niet noodzakelijk alle „Van Herlaars” van één familie of een stam zijn.*

Wanneer we ons beperken tot personen die „Heer van Herlaar” worden genoemd, vinden we voor het eerst een Heer van Herlaar tijdens Godevert III hertog van Brabant, een Dirck, Heer van Herlaar en zijn moeder Udehild (Butkens I p. 132 en 141), genoemd wegens een schenking van het allodium Elmeth aan de abdij van Postel. Hun namen komen voor in een prachtig charter dat te Postel wordt bewaard en dat het jaartal 1173 draagt. Maar met diplomatisch talent toont Dr. H. Camps (Oorkondenboek van Noord-Brabant) aan dat dit charter weliswaar geen wezenlijke verdraaiing van feiten behoeft te bevatten, maar wèl ge-antedateerd is, zodat niet onomstotelijk vaststaat dat deze Heer van Herlaar en zijn moeder Udehilde in of vóór 1173 hebben geleefd.

Eveneens in het abdij-archief van Postel vinden we oorkonden van Petronella, Vrouwe van Herlaar, in 1227 en in 1235 met haar zoon Dirck en diens broer Godevaart. Deze Dirck draagt als Heer van Herlaar in 1243 de hof van Berlicum met de cijnsen op aan de abdij van Berne, met instemming van zijn broer Godevaart (oorkonde van 24 juni 1243) en treedt op 27 maart 1246 op als de voornaamste voogd voor het kapittel van de Sint-Peterskerk van Hilvarenbeek. (Al deze oorkonden in het Oorkondenboek van N.-Brabant). Het kan dan ook niet zonder betekenis zijn dat we zowel Heer Dirck van Herlaer ridder, als Godefried van Herlaer, ridder, vermeld vinden in het Jaargetijdenboek van een „verwant” kapittel, nl. dat van de Sint-Peterskerk van Oirschot. (Archief Classis nr. 138, R.A. 's-Bosch).

Buiten de Meerij vinden we in 1258 een Heer Dirck van Herlaer als leenman van de graaf van Kleef (Lacomblet II, nr. 454) en reeds in 1218, eveneens een Dirck van Herlaere als getuige (Lacomblet II nr. 72), maar het is niet duidelijk of het hier een Heer van Herlaar betreft.

In 1266/67 ligt een Heer van Herlair overhoop met het kapittel van Utrecht over een waterloop in Ameide aan de Lek, en in 1286 wordt deze kwestie geregeld door Heer Arnout heer van Herlaer (Oork. Boek St. Utrecht, III nr 1691 en IV nrs. 1720 en 2288), terwijl in 1302 nog wordt genoemd een Dirck Heer van Herlaer en van Ameyde. (R.A. Utrecht Cart. M. nr 117, 118). De hoger-genoemde Dirck en zijn zoon Art corresponderen voortreffelijk met

Gemeen schependomszegel van Sint-Michiels Gestel (1464), tonend de engel Sint-Michiel met het wapen der Van Hoerne's, Heren van Perweys en Herlaer, en het Kruisridderschild. (Coll. Aanw. 1889 nr. 19 R.A. 's-Bosch). (Foto J. van Assen, R.A. 's-Bosch) (Eenzelfde zegel aan een charter van 1441 in het Huisarchief van Haanwijk.)

Dirck, Heer van Herlar en zijn zoon Art in oorkonden van 7 juli 1281 en 24 maart 1282 (Oorkondenboek van Noord-Brabant), maar veel meer valt over hun identiteit niet te zeggen. Wel zijn de zegels van Dirck, heer van Herlaer, ridder (op 15 juni 1269 en eerder in 1276) en van Art (17 juni 1296) precies hetzelfde (Corpus Sigillorum Neerlandicorum pag. 89). En zeker van belang is het dat, in een oorkonde van 12 juni 1276 van Ridder Dirck van Herlaer, bepaald wordt dat men ingeval van onenigheid „binnen Herlaer zal komen”; in het Latijn: „in villa de Herlaer intrare”.

Met die laatste oorkonden komen we op bekend terrein: ze zullen wijzen op een verband van deze Heren van Herlaer met Herlaer in Sint-Michiels Gestel, hetgeen ook het geval is met het volgend stuk. Het huis Zegewerp bewaart namelijk een „oud papier”, met de kopie van een acte die moest bewijzen dat

de eigenaar van Zegewerp aldaar het recht van de jacht en de visserij bezat, omdat dat door Vrouwe Aleit van Herlaer en haar echtgenoot Geraert van Loen in 1306 zou zijn geschonken. Dr. H. Camps (Oorkondenboek van N.-Brabant) toont aan dat deze acte omwille van het goede doel moet zijn ontworpen, hoewel daarmee het bestaan van Geraert van Loen en Aleit zijn gade niet behoeft te worden ontkend.

Dat zou ook niet kunnen, want Is.A. Nijhoff: Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland pag. 108/109 noemt oorkonden betreffende de tolln van Zuilichem en Driel, waarin staat dat Gerard van Lo(en), Heer van Herlar, met consent van zijn vrouw Aleit en van Gerard, ridder, hun oudste zoon en erfgenaam, die tolln aan graaf Reinout van Gelre heeft opgedragen. Zoals we reeds gezien hebben in een eerste artikel over Herlaer (Brabants Heem Jrgng XXVIII-1976 nr. 3 pag. 88) waren het Gerart van Loen, ridder, en zijn vrouw Aleyt, die op 30 maart 1314 „het goedt van Herlaer” verkochten aan Heer Geraert van Hoerne, van Altena ende van Paruweys. (J.J.M. Heeren, Inventaris Huisarchief Helmond, (1926) p. 104) geeft een enigszins foutieve weergave van het vermelde in Inventaris B. pag. 130vso merk 40 in het Huisarchief van Helmond).

Deze Heer Gerard van Hoerne doet in 1315 leenverhef te Brussel voor de bisschop van Luik, van de heerlijkheid, de hoge en lage justitie en van de huizen van Herlaer en Outherlaer met de daarbij behorende domeinen? (villis) of misschien toch dorpen?, krachtens die eerder gedane koop. (E. Poncelet, pag. 62). Bij deze vermelding in het leenregister van Bisschop Adolf van der Marck (het oudst bewaarde leenregister van het prinsbisdom) staat de notitie dat Heer Dirck van Perweis hetzelfde heeft verheven van bisschop Engelbert van der Marck (bisschop in 1355).

Tot zover is alles in orde. Maar in datzelfde leenregister van Adolf van der Marck, gepubliceerd door Poncelet, vinden we enige andere acten van verhef die ons voor raadsels plaatsen.

Op blad 1 van het register doet Gielis van Moersamere verhef van een huis en een hof met een ridderhuizinge en toebehoren in Ghestele bij Herlaer (Poncelet schrijft „Berlaer”, maar uit het vervolg en uit de transcripten in het huisarchief van Bergen op Zoom nr. 5002 is duidelijk dat het Herlaer moet zijn), die hij diezelfde dag opdraagt aan Gerard van Uden en zijn vrouw Dirckke in ruil voor een goed in Lier en zeker condities. Gerard van Uden en zijn echtgenote doen op hun beurt verhef van dit bezit. Op 27 febr. 1323 doet Dirck van Herlaer zoon van wijlen Heer Gerard van Loen, ridder, te Nijmegen verhef van de heerlijkheid van Herlaer als zijn moederlijk erfdeel, en van de oude tiend van Zuilichem als vaderlijk erfdeel (Poncelet blad 81) en reeds het volgend jaar (Poncelet blad 57) doet Gerard, Heer van Vorsselaer, ridder, als man van zijn vrouw Marina, dochter van Wijlen Heer Arnt, Heer van Herlaer, ridder, verhef van de ridderhuizen van Herlaer en Out Herlaer met de hoge en lage justitie van die plaatsen en 200 pond aan inkomsten 's jaars, die aan Marina zijn aangekomen uit versterf van wijlen haar broer Heer Dirck, Heer van Herlaer ridder (8 sept. 1324).

Niet ieder leenverhef behoeft noodzakelijk gevolgd te worden door een bele-

ning. Misschien moeten we concluderen dat Gerard van Loen heer was van Herlaar als man van Aleit, dochter van wijlen heer Dirck van Herlaer, zoon van wijlen Heer Arnt; en dat na het overlijden van hun zoon Dirck, Marina de zuster van Dirck vader van Aleit de enige overgebleven ergename van wijlen Heer Arnt van Herlaer was. Maar ook dan staan we voor het raadsel dat Gerard van Hoerne zich na de koop van 1314 Heer van Herlaar noemt, (o.m. in een charter dat bewaard wordt in het G.A. van 's-Hertogenbosch, van 2 maart 1323).

Voor een nog grotere puzzel plaatsen ons de beide acten van verhef van 1313. Niet alleen omdat Gielis van Moersamere in geen andere bekende acte voorkomt, en omdat moeilijk is uit te maken wie de Gerard van Uden is, echtgenoot van Dirckske, maar vooral omdat het verhef 1) wel betrekking heeft op Sint-Michiels Gestel, doch 2) daarin geen sprake is van een heerlijkheid, of van de justitie.

Ook al zal het wel nooit mogelijk zijn deze raadsels op te lossen, toch geven deze en andere bijzonderheden aanleiding een andermaal nader in te gaan op de aard en de omvang van de Heerlijkheid van Herlaar en Sint-Michiels Gestel.

MECHELIEN SPIERINGS

Voetnoot:

*) Wat betreft het Belgische kasteel Herlaar het volgende: Le Roy, in Grand Théâtre Prophane du duché de Brabant zegt op p. 71: „Ramey, eertijds genaamd Hameyde is een heerlijkheid met een oud kasteel in de kerspel van Gestel gelegen aan de rivier de Nethe”; en Francois Halma, Toneel der Verenigde Nederlanden I zegt op p. 413: „Herlaar is een kasteel geweest onder de heerlijkheid van Ameide. Voor omtrent 300 jaar woonden de edelen van Herlaar op dat huis. 't Heeft nu lang vervallen gelegen; sedert het jaar 1418 heeft het land en de inkomsten daarvan de Heren van Brederode behoort”.

Emond de Dinter in zijn Kroniek (uitgave de Ram II o.m. p. 98) zegt dat aan Grimbergen o.m. behoorden de heerlijkheden Mechelen, Rumpst, Duffel, Waelhem, Heist en *Herlair*. En tenslotte vindt men in het Huisarchief van Helmond, in de Inventaris van den Bossche (=B) vermelding van een acte van schadeloosstelling voor de Heer van Helmond wegens beloften gedaan aan Heer Dieric van Berlaer, Heer van Hameyden en zijn zonen, d.d. 11 nov. 1343. (Heeren p. 107).

Gebruikte archieven:

Familie-archief De Merode-Westerloo, ARA Brussel.
G.A. Bergen-op-Zoom: Archief Markiezaat (oude nrs.) 5001-5002.
G.A. Helmond: Huisarchief Helmond (Inventaris B.).
R.A. 's-Bosch: Archief Classis nr. 138.
R.A. 's-Bosch: Collectie Aanwinsten 1892 nr. 182.
R.A. 's-Bosch: R. St.-Michiels Gestel.
R.A. 's-Bosch: Leenhof van Herlaer.
G.A. 's-Bosch: Collectie Charters.

Literatuur:

F.Ch. Butkens: Trophées etc. du Brabant, Antwerpen 1641.
H. Camps: Oorkondenboek van Noord-Brabant, (ter perse).
F. Halma: Toneel der Verenigde Nederlanden, Leeuwarden 1725.
J.J.M. Heeren en J. Smit: Inventaris Huisarchief van Helmond, Helmond 1926.
S.H.M. Jongmans: Kroniek van Sint-Michiels Gestel, St.-M. Gestel 1963.

C.Th. Kokke: Inventaris van het archief der gemeente St.-Michiels Gestel, 1949.
 Th.J. Lacomblet: Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins, 1853.
 Is.A. Nijhoff: Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland, Arnhem 1830.
 E. Poncelet: Le Livre des Fiefs de l'église de Liège sous Adolphe de la Marck, F.P.X. de Ram Emond de Dinter: Chronica etc. 1854 Brussel 1898.
 L.H.C. Schutjes: Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch, St.-M.Gestel 1876.
 M. Spierings: Oud Herlaar, het kasteel, de leenhof, de heren en de heerlijkheid, in Brabants Heem, Jg. XXVIII nr. 3 en nr. 4 1976.
 H. Spilman en A. van Sasse van Ysselt: Afbeeldingen van Kerken etc. in N.-Brabant uitgave Prov. Gen. in N.-Brabant, z.j.

Heren en Vrouwen van Herlaar

Dirck, Heer van Herlaer, genoemd ten tijde van Godevart III hertog van Brabant (1142-1190)
 Petronella, Vrouwe van Herlaer, 1227 en 1235 in charters abdijs Postel
 Dirck, Heer van Herlaer, 1243 (en 1246) met broer Godevart in charter abdijs Berne
 Dirck, Heer van Herlaer, 1269 en 1276 gezegelde oorkonden Utrecht
 Dirck, Heer van Herlaer, rond 1280 in verschillende oorkonden, o.m. met zijn zoon Aert (Oorkondenboek N.-Brabant)
 Aert, Heer van Herlaer, 1296, gezegelde oorkonde
 Diderick, Heer van Herlar 1305, brief, (Oorkondenboek N.-Brabant nr...)
 Gerard van Loen, heer van Herlaer, 1306-1314 (o.m. Nijhoff, Ged. I, 109, 113)
 x Vrouwe Aleit
 Gerard van Hoerne, heer van Herlaer, 1314-1330 heer van Perweys
 x Johanna van Leuven-Gaesbeke (vrouwe van Baucignies)
 xx Ermgart van Kleef, vrouwe van Cranenburg Vrouwe van Herlaer 1330-1351
 Diederick van Hoerne, Heer van Perweys, Cranenburg en Herlaer 1351-1357 (kinderloos)
 Diederick van Hoerne, heer van Perweys en Herlaer 1357-1380
 x Kathelijns Berthout van Duffel
 Willem van Hoerne, heer van Herlaer en Duffel, (en zijn broer Henrick, heer van Perweys)
 x Marie van Randerode (Vrouwe van Herlaer, als weduwe van Willem van Hoerne) ± 1420
 Marie van Hoerne, vrouwe van Herlaer, gravin van Marre, 1399-1433 (kinderloos)
 Jan van Hoerne, heer van Perweys en van Herlaer, Duffel, Geel etc.
 (zoon van Henrick van Hoerne, heer van Perweys)
 Henrick van Hoerne, heer van Perweys en Herlaer
 Liesbeth van Hoerne, oudste dochter van Perweys
 x Jan van Rotselaar
 Jan van Merode, heer tot Merode, Petershem, Oirschot en Herlaar
 x Aleit van Hoerne, dochter van Perweys
 Richard van Merode, heer van Herlaar etc. etc.
 Henrick van Merode, heer van Herlaar etc. etc.
 Johan van Merode, heer van Herlaar etc. etc.
 Henrick van den Bergh